

o iakich się w poprzedzającym Paragrafie namienilo.

§. 5.

O Osobliwościach Kopalnych.

366. Widziemy na wielu miejscach wiszące wykopane kości Olbrzymów: czy prawdziwe są? Natrafiamy czasem w ziemi garki, lub inne naczynia: zkąd się tam dostały? Wykopują się czasem kamienie iak strzały, noże, siekiery, młoty: czym one są? Odpowiem na to: i przydam na końcu o zakopanych w ziemi pieniądzech.

367. Co się tycze kości, które za części Olbrzymów udawane bywają, ustają wszystkie dowody na poparcie ich prawdy. Byli Olbrzymi, to prawda: bo i samo pismo S. świadczy: ale gdzie iest świadectwo, aby tey byli wysokości, iakąby mieć musieli, gdyby te kości ich były.

368. Namienia pismo S. że *Goliat* był Olbrzym, ale tylko sześć łokci i dłoń wysoki. Og też Olbrzym nie mógł być dłuższym nad swe łożo, które za świadectwem pisma miało długości łokci dziewięć, a z miary terażniejszych kości Olbrzymowych, musiałaby się prawdzić, iak prawi Pospolstwo, że byli tak wysocy ludzie na świecie, iż zamiast laski całe Sosny w ręku nosili.

369. Już tedy nie są te kości Olbrzymowemi: czymże będą? Chcą niektórzy wmówić, że są kośćciami nieznaniomym nam bardzo ogromnych iakich Zwierząt. Przystać na to nie mogę. Teraz kiedy ciekawi Historji Naturalney najmniejszych wszędzie dochodzą Robaczków, nie mieliby gdzie widzieć tak ogromnego Zwierza? czyli powiedzą, że zginął przez Potop powszechny. Wszystkie Zwierzeta dla rozmnożenia Bóg chciał mieć w Korabiu, dlaczegożby ten nie był?

370. Sądzę, że te koście Olbrzymów są kamiennie Igrzyska przyrodzenia, w ziemi uformowane. Powiedzą mi podobno, że nie są kamienie, ale kości. Alboż nie są i kamienie niektóre podobne do kości? Grunt tych kości Olbrzymowych pewnie nie inny jest, tylko ziemia wapienna dla tłustości ziemney tylko do podobieństwa kości z piekła. Na dowod tej prawdy przytaczam rzecz następującą. W *Tykocinie* kopano ziemię na sadzawkę: w nieiakię głębokości pokazały się z ziemi uformowane trupie głowy, ale wszystkie miękkie, ile że jeszcze do dojrzałości nie przysały twardości.

371. Wykopane w niektórych miejscach garki, lub inne naczynia, nie są od natury w ziemi zrobione, ale są to trumny dawnych Pogan. Poganie bowiem dawni ten mieli zwyczaj, który i nasi Sarmatowie zachowywali, że ciało umarłego palili, a popioł włożywszy w naczynie, grzebili w ziemię.

372. Naczynia te pospolicie z brzegu są szczupłe, daley coraz szersze, u szyi węższe, w nich przy kościach i popiele czasem i inne złożone naydują się starożytności. Widzialem takie w różnych miejscach znalezione: naywięcey się przecięż naydować mają na gorze *Heydenberg* przy Gdańsku. Te i inne starożytności mogą być w mogiłach i pagórkach, od dawnych wieków wysypanych. Podole i Ukraina u nas powinna mieć naywięcey starożytności.

373. W niektórych dawnych sypanych pagórkach widzieć się czasem daia, osobliwie na boiowiskach, kamienne niby strzały, z obuboków, albo z iednego tylko zaostrzone, częstokroć w pośrzedku przedziurawione. Pospolstwo je nazywa strzałami piorunowemi. Prócz tego w tychże miejscach wykopują się kamienie kształt nożów, siekier, młotów, mające. Te wszystkie rzeczy nie są czym innym, tylko właściwie narzędziem dawnych ludzi, albo zwyczajnym domowym, albo na wojnie w pewnych okolicznościach zażywany.

374. Nakoniec muszę co przydać dla owych, którzy o pieniądzach w ziemi zakopanych rozmawiaią. Że mogą być zakopane, czyli przez chciwość, czyli przez bojaźń ludzi, o tym nie wątpię: ale sposobom wynaydowania, i okolicznościom przy nalezieniu, o iakich mówią, zawsze przeczyć muszę.

375. Powiadaia, że mieysce ich zakopania wynaleść można przez Kompas: alboż to pieniądze zakopane są północą? albo są żelazne? Powiadaia, że do tego zażyć można rozgi leszczynowey, *Virga divinatoria*: ale o iey bałamutności napisałem w Tomie I. O środkach zabobonnych, iako wcale niegodziwych, i niewymieniam. Jeżeli zaś kto mówić zechce, że mogą bydz na ziemi te znaki, które nad Kruszcami? daleko z drogi: Kruszcze są Siarką, lub Arszenikiem mineralizowane, zabieraią znaczny kawał ziemi; czego Pieniądze zakopane nie mōiā. A zatym i owe kłamliwe na zakopanych Pieniądzech ognie, gasnąć muszā.

376. Jeżeli wiadomość, wnoszenie z podobieństwa mieysca, albo przypadek dał kiedy naleść: o wielu tu mowiā oschliwszych okolicznościach. Oto Diabeł na nich siedzi, i iemu są zapisane, oto kryiā się w ziemię, posuwaiā, &c. Co Diabłu po nich? z piekła się niemi nie okupi: owszem, kto wie, czyliby nie prędzey podsunął do naleźienia, ile że pospolicie co lekko przychodzi, to się i iatwo na marnotrawstwo obraca.

§. 5.

O Kamieniach w Roślinach, lub Zwierzętach.

377. Nie są to właściwie Kamienie, przecięż kamieniami nazywamy, na przykład w Uretrze

zętrze w Człowieku, Oka rakowego &c. Mniemam tu być miejsce pamięnienia co o nich.

378. Namieniałą *Ephemerides Naturæ Curiosorum* o Kamieniu nalezionym w Brzozie: *Acta* zaś *Eruditorum Upsal*: o nalezionym w Dębic. Te zaś i podobne, tak były wewnątrz w drzewie, iż zewsząd drzewem zarosły były. Choć niektórzy, iż się tym dostały od zewnątrznego jakiego przypadku: mogą przecież mówić z *Walleryuszem*, za co się w drzewie stać nie mogły? Alboż drobniuchne cząstki ziemi obiegając z sokiem, nie mogły osiąść na jakim miejscu? alboż Rośliny nie mają swoich chorób? alboż się w nich coś podobnego nie dzieje, kiedy nie twarde pestki rodzą? Inaczej zaś trzeba mówić o tych, które łatwo poznać można, że są wsadzone i zarosłe.

379. W Zwierzętach też wielorakich znaleźć się może coś podobnego do kamienia, ale przecież nie jest kamieniem. Tak Perły w Konchach nie są kamienie: ale czym? dotąd dostatecznie widzieć nie można. Rakowe otazy pospolicie nazwane, w Rakach się znajdujące, nie są kamieniem, ale sokiem pewnym Raka ztwardniałym. Owe w Bydłętach jak piłki dziecinne, okrągłe z siecią zebrane gałki, iawnie nie są kamieniem, ale przez lizanie się Bydłęcia zakupioną siercią: przecież czasem w żółtku prawdziwe kamienie znajdowano, który nayspewniey z paszą były połączęte. Toż samo mówić się może o kamieniach.

380. Co się tycze Ludzi, u tych osobliwie naydłuż się niby kamienie w Uretrze, Nerkach i Zolci: stają się zaś z ztwardnialey nieiakiey flegmy: ztąd w ogień wrzucone parą ulatują i nikną. Prócz tego naydowali Lekarze podobne kamienie w ludzkich Płucach, Wątrobie, Żóładku, Kiszczach: w Głowie, Oczach, naczyaniach Krwi, i różnych innych mieyscach. Te, które się naydowały w Płucach, iest wielkie podobieństwo, że się stały z kurzu powietrzem przy oddychaniu wciągniętego.

381. Niektórym zdawało się widzieć, osobliwie w głowach Ryb, coś podobnego do kamieni; ale dobrze mniemają inni, że się na wielkiey twardości kostek szukać musieli.

382. W żóładku Ptaków ziarnem żyjących, a osobliwie u Kur, nie iest trudna rzecz drobne naydować kamyki. Są one prawdziwemi kamykami, ale się w żóładku ich nie urodziły. Ptastwo bowiem ziarnem żyjące, dla pomocy strawności żóładka, zwykło łykać drobne kamyki.

383. Mowią ieszcze wiele o przedziwney skuteczności kamyków, w niektórych innych Zwierzętach naydować się mających. Kogut trzeciego roku okapłoniony, w siódmym, potym roku ma mieć w żóładku czerwony kamyk, albo brunatny. Jaskółki mają mieć w żóładku biały, albo czerwony. Płiszki zielony. Jeżeli mogły być połknięte, mogą się w nich naydować,

dować, ale żeby się w nich rodzić miały, nich wierzy, kto się chce mylić. Podobnież błędzą, którzy powiadają, że w głowie ślimaków, w głowie i wnętrznościach Żółwiów, w oczach i żołądku Jeleni, kamienie naydować się mają.

384. Również dawniejsi wiele pisali o kamieniach Zwierząt zamorskich, nawet i Węzów. Tyle tylko pewna, że *Bezoar* niesłusznie kamieniem nazwany, do leków zażywany, nayduie się w pewnym gatunku Zwierząt.

385. *Bezoar* prawdziwy, albo Oryentalny, jest różney wielkości, kruchy, lśniący, zielonawy. Nayduie się w żołądku gatunku Gazellów, albo Antilopów, u Linneusza *Capra bezoardica* zwanych. Jest ten *Bezoar* niby z iakich kamiennych warsztwów złożony. Okcydentalny zaś Europejski, albo nieprawdziwy, jest siwy, albo czarniawy: nayduie się w Jeleniach, Mułach; a w pospolitych Kozłach białawy.

386. Prawdziwy *Bezoar*, po tych znakach poznać się może. 1mo. Łupi się warsztamiak Cebula. 2do. Ocierając go o Papier popiołem, kredą, lub niegaszonym wapnem potrząsniony, żółtawo się farbuje. W reszcie wątpić trzeba, aby teraz prawdziwy *Bezoar* do Europy był przywieziony, kiedy chciwość handlujących Zwierzęta Bezoardowe znacznie wygubiła.

R E G E S T R

*Rzeczy w Części I. zamierających się,
podług liczby w brzegach wierszów
wyrażony.*

Achat iaki?	-	-	169	-	170.
— figurowany	-	-	171	-	172.
— gdzie iest?	-	-	-	-	175.
— robiony	-	-	-	-	173.
Alabaster	-	-	-	-	232.
Ametyst iaki?	-	-	-	-	97.
— różny	-	-	-	-	90.
Amiant iaki?	-	-	-	-	194.
— gdzie iest?	-	-	-	-	195.
Aquamarin	-	-	-	-	112.
Asbest	-	-	-	-	192.
Ballas Rubin	-	-	-	-	66.
Bazalt	-	-	-	-	258.
Beryl iaki?	-	-	-	-	112.
— gdzie iest?	-	-	-	-	114.
Bezoar	-	-	-	-	384.
Bienda	-	-	-	-	312.
Bonoński Kamień	-	-	-	-	294.
Braunsztyń	-	-	-	-	279.
Brokatel	-	-	-	-	182.
Cadzeniec	-	-	-	-	300.
Cena Dyamentów	-	-	-	-	60.

Cena

Cena Chryzolitów	-	-	-	96.
— Kleynotów zład?	-	-	42	43.
— Opalu	-	-	-	122.
— Rubinów	-	-	-	72.
— Szafirów	-	-	-	78.
— Szmaragdów	-	-	-	91.
— Topazu	-	-	-	85.
Chalcedon iaki?	-	-	-	130.
— gdzie jest?	-	-	-	132.
Chryzolit iaki?	-	-	-	92.
— gdzie jest?	-	-	-	94.
Chryzopraz	-	-	-	93.
Ciosowy Kamień	-	-	-	241.
Co Kamienie wiąże do twardości?	-	-	-	15.
Dobre Kamienie zład?	-	-	-	25.
Dyament iaki?	-	-	40	49.
— gdzie jest?	-	-	-	54.
— różny	-	-	49.	50.
— u kogo największy? od	-	-	-	62.
Doświadczenia prawdziwego Ametystu	-	-	-	100.
— — Diamentu	-	-	-	55.
— — Hiacyntu	-	-	-	110.
— — Kamienia Lazurowego	-	-	-	190.
— — Opalu	-	-	-	121.
— — Rubinu	-	-	-	70.
— — Szafiru	-	-	-	78.
— — Szmaragdu	-	-	-	89.
— — Turkusu	-	-	-	145.
— upalonego dobrze wapna	-	-	-	227.
— zkamieniałych rzeczy	-	-	-	33.
Do zkamienienia czego potrzeba?	-	-	-	330 - 332.
Euro-				

Europejskie Dyamenty	-	-	53.
— Opale	-	118	119.
— Rubiny	-	-	68.
— Szafiry	-	-	76.
— Szmaragdy	-	-	88.
— Topazy	-	-	83.
Falszowanie Rubinów	-	-	71.
Farby Kamieni żłąd?	-	-	23.
Flizy	-	-	251.
Gadżamieniały	-	-	341.
Garki kopane	-	-	371.
Gaszenie wapna	-	225	226.
Gips	-	-	235.
Granatki iaki?	-	102	103.
— gdzie jest?	-	104	105.
Granatowy Kamień	-	-	306.
Granit	-	-	182.
Gwiazdowice Kamień	-	-	203.
Hiacint iaki?	-	-	107.
— gdzie jest?	-	-	109.
Jaspisz iaki?	-	177	178.
— gdzie jest?	-	-	179.
Igrzyska Kamienne, od	-	-	361.
Ikrzyca	-	-	288.
Kocholong Kamień	-	-	200.
Kamień Lazurowy iaki?	-	-	187.
— — gdzie jest?	-	-	188.
— Ormiański iaki?	-	-	191.
— — gdzie jest?	-	-	192.
— śmierzdzący	-	-	285.
Kamienie, czyli różne od ziemi? od	-	-	3.

Kamienie czym się różnią od innych Rze-			
czy Kopalnych?	-	-	7.
— jak dawne są? od	-	-	19.
— pomnażają się	-	-	21.
— w Ludziach	-	-	380.
— w Roślinach	-	-	378.
— w Zwierzętach	-	-	379.
— Rękodzielne	-	-	204.
Karbunkul Rubin	-	-	66.
<i>Kieselstein</i> co jest u Mineralogistów?	-	-	327.
Kizły przezroczyste	-	-	166.
Kleynoty które są?	-	-	37.
— surowe	-	-	38.
— różne	-	-	41.
— fałszywe	-	-	147 - 150.
Kocie Żłoto, Srebro	-	-	298.
Konchilie zkamieniałe	-	-	345.
— — — z kąd ich tak wiele? od	-	-	334.
Kopalnie Dyamentów	-	51	52.
Korek górny	-	-	311.
Krwawnik iaki?	-	-	123.
— gdzie jest?	-	-	124.
Krystallizacya Kleynotów	-	-	39.
Krzystal górny co jest?	-	-	148.
— — — wieloraki?	-	-	149. - 150.
— — — gdzie jest?	-	-	152.
— — — farbować	-	-	153.
— Islandski	-	-	157.
Krzemień	-	-	266.
Kształt różny Kamieni z kąd?	-	-	27.
Kwarzec pospolity	-	-	403.

Kwa-

Kwarzec przezroczysty	-	-	-	162.
Law t Kamień	-	-	-	269.
<i>Leucosaphirus</i> Szafir	-	-	-	74.
Linkur Kamień	-	-	-	199.
Łupek co jest?	-	-	-	254.
— dachowkowy	-	-	-	256.
— gliniasty	-	-	-	299.
— tablicowy	-	-	-	255.
Machina do rżnięcia Kamieni, od				212.
Magnes	-	-	-	281.
Malachit iaki?	-	-	-	184.
— gdzie jest?	-	-	-	186.
Marmur co jest?	-	-	-	205.
— gdzie jest?	-	-	208 -	209.
— wieloraki	-	-	-	206.
— malowac	-	-	-	211.
Marmurek	-	-	-	249.
Młyński Kamień	-	-	-	243.
Mydleniec Kamień	-	-	-	268.
Nanniester Kamień	-	-	-	202.
Noże, Młoty, Siekiery kopane	-	-	-	273.
Oko świata Kamień	-	-	-	138.
Olbrzymów kości, od	-	-	-	367.
Ołówek Kamień	-	-	-	262.
Onyx iaki?	-	-	-	134.
Opal iaki?	-	-	-	116.
— różny	-	-	-	117.
— gdzie jest?	-	-	-	120.
Opoki, od	-	-	-	317.
Orli Kamień	-	-	-	313.
Osta Kamień	-	-	-	247.
TTOM II.	I			Owad

Owad zkamieniały	-	-	-	143.
Papier górny	-	-	-	310.
Piece do palenia wapna, od	-	-	-	222.
Pieniądze w ziemi ukryte	-	-	-	374.
Pierzasty Kamień	-	-	-	293.
Podziwny Kamień	-	-	29 -	30.
Polowe Kamienie, od	-	-	-	321.
— — — — — z ką? od	-	-	-	323.
Porfir iak?	-	-	-	181.
— gdzie jest?	-	-	-	183.
<i>Prasitis</i> Szafir	-	-	-	74.
<i>Prasius</i> Chryzolit	-	-	-	92.
Przezroczyście niektórych Kamieni z ką?	-	-	-	24.
Przędza z Amianty	-	-	-	196.
Probierny Kamień	-	-	-	267.
<i>Pumex</i>	-	-	-	264.
Raki zkamieniałe	-	-	-	343.
Robaki zkamieniałe	-	-	-	344.
Rogowiec Kamień	-	-	-	304.
Rośliny zkamieniałe	-	-	-	345.
Rubicell Rubin	-	-	-	66.
Rubin iaki?	-	-	-	65.
— wieloraki	-	-	-	66.
— gdzie jest?	-	-	67 -	69.
Ryby zkamieniałe	-	-	-	341.
Rzeczy kamieniem pokryte, od	-	-	-	349.
— — — — — gdzie się stają?	-	-	-	352.
— — — — — udają się, za <i>Petrefacta</i>	-	-	-	353.
Sadzawka ciekawa w Francyi	-	-	-	336.
Serpentyn	-	-	-	273.
Tkały	-	-	-	316.

Skład

CZĘŚCI I.

131

Skład kamieni różnych, od	-	14.
Skóra górną	- - -	308.
Skutki Kleynotów	- - -	47.
Slifowanie Chryzolitów	- - -	95.
— Dyamentów, od	- - -	57.
— Kamieni	- - -	101.
Stonniak Kamień	- - -	271.
Sok Kamienny, od	- - -	16.
Soplenie	- - -	287.
Spinell Rubin	- - -	66.
Sposoby poznania prawdziwych Kleyno-	- - -	45.
tów	- - -	46.
Systematyczne imiona Kamieni, od	- - -	30.
Szafirowiaki?	- - -	73.
— różny	- - -	75.
— gdzie jest?	- - -	77.
Szmaragdowiaki?	- - -	85.
— różny	- - -	87.
— nadzwyczajnej wielkości	- - -	90.
Szkieł Moskiewskie	- - -	277.
Szpat prosty	- - -	290 - 295.
— przezroczysty	- - -	155 - 156.
— krystalizowany	- - -	159.
Talek	- - -	275.
Toff	- - -	286.
Topazowiaki?	- - -	80.
— różny	- - -	81 - 82.
— gdzie jest?	- - -	84.
Tras kamień	- - -	231.
— gdzie jest?	- - -	232.
Turkusowiaki?	- - -	141.

Turkus gdzie iest ?	-	-	142.
—, czym iest ?	-	-	143.
— robiony	-	-	146.
Turmalin iaki ?	-	-	227.
Twardość różna Kamieni	-	-	9.
Uformowane Kamienie	-	-	360.
Ultramarin z czego ?	-	-	189.
Wady Dyamentu	-	-	56.
Wapienny Kamień różny, od	-	-	217.
— — iak się doświadcza ?	-	-	216.
Wapno kamieniejące	-	-	220.
Wytłoczenia na Kamieniach, od	-	-	354.
Zanokcico Kamienie, obacz Kizły: także	-	-	303.
Zazycie Gipsu	-	-	240.
— Trasb, od	-	-	233.
— Wapna	-	-	228.
Zeolit	-	-	305.
Zkąd różne rzeczy kamienieją ?	-	-	18.
— — — w Kamieniach ?	-	-	26.
Zwierzęta zkamieniałe	-	-	339.

